

OTWARTE ZABYTKI DIGITALIZACJA

Raport z realizacji projektu

CENTRUM
CYFROWE

projekt: **polska**[®]

Spis treści

Wstęp	4
1. Kwestie praktyczne - po co nam digitalizacja	5
1.1 Korzyści dla urzędu	5
1.2 Korzyści dla użytkowników	6
1.3 Otwarte Zabytki - digitalizacja - krok po kroku	8
2. Kwestie techniczne - jak się zabrać do digitalizacji	12
2.1 Wskazówki techniczne	12
2.2 Serwis wuoz.otwartzabytki.pl	19
3. Kwestie prawne - czy wolno udostępnić zasoby archiwum w internecie	20
4. Kwestie finansowe - ile kosztuje digitalizacja archiwum	22
4.1 Ile kosztuje digitalizacja	23
4.2 Gdzie szukać środków	23
5. Współpraca z Centrum Cyfrowym - jak możemy pomóc	25
5.1 Doradztwo prawne	25
5.2 Obsługa serwisu i kod źródłowy wuoz.otwartzabytki.pl	25

Spis treści

Aneks:	26
1. Specyfikacja serwisu wuoz.otwartzabytki.pl	27
2. Ekspertyza prawna	35
3. Przykładowe umowy	49
4. Informacje o domenie publicznej i licencjach Creative Commons	56

Wstęp

Niniejsza publikacja jest efektem projektu “Otwarte Zabytki - digitalizacja” realizowanego przez Centrum Cyfrowe Projekt: Polska we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Opolu, Fundacją Ortus oraz Muzeum Historii Polski.

Od dwóch lat realizujemy projekt **Otwarte Zabytki**. Staramy się konsultować projekt ze środowiskiem osób zajmujących się zawodowo ochroną, konserwacją i promocją zabytków. W trakcie konsultacji wyszła na jaw potrzeba swobodnego dostępu do zasobów Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków. Wspólnie ze specjalistami ds. archiwów, baz danych, digitalizacji oraz ze społecznymi opiekunami zabytków i architektami sztuki wypracowaliśmy wytyczne dotyczące digitalizowania i udostępniania w sposób otwarty (na licencjach Creative Commons) materiałów w sposób pozwalający na wykorzystanie pełni potencjału archiwów. Skorzystaliśmy również z wieloletnich doświadczeń bibliotek w tym obszarze, starając się znaleźć analogie pomiędzy zbiorami, przeanalizowaliśmy również dobre przykłady digitalizacji archiwów zabytkowych za granicą.

Prace nad realizacją projektu “Otwarte Zabytki - digitalizacja” rozpoczęły się w styczniu 2013 roku. Na pionierską współpracę z nami zdecydował się Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Opolu. Była to śmiała decyzja ponieważ to pierwsza tego rodzaju cyfryzacyjna akcja w Polsce, wymagające elastycznego podejścia do procedur i do własnej pracy – udostępnienie swoich zbiorów w otwartym dostępie budzi niepokój wielu pracowników urzędów. **Chcielibyśmy wyrazić wdzięczność dla Pani Konserwator Iwony Solisz i jej zespołu za otwartość, odwagę i pracę włożoną we wspólne przedsięwzięcie.**

Pozostałe Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków zapraszamy do współpracy i udostępniania własnych archiwów w naszym serwisie wuoz.otwartzabytki.pl!

1. Kwestie praktyczne

- po co nam digitalizacja

1.1 Korzyści z digitalizacji dla urzędu

autor: Remigiusz Lis

Digitalizacja dokumentów przechowywanych w państwowych i samorządowych instytucjach prowadzona jest z kilku powodów. Cyfryzacja zasobów **poszerza dostęp** do zawartości dokumentów, ma na celu pośrednią **ochronę dokumentów oryginalnych** oraz zachowanie ich treści. W wyniku dodatkowego przetworzenia teksty dokumentów mogą być rozpoznane, zindeksowane, a następnie wygodnie przeszukiwane. Utworzenie uporządkowanego zasobu cyfrowego **usprawnia pracę instytucji** użytkującej w bieżącej pracy archiwa i biblioteki dokumentów. Łatwy dostęp sprawia, że **dokumenty są zawsze "pod ręką"**, można je szybko wyszukać według wprowadzonych kryteriów, a cyfrowy zasób odpowiedniej jakości ma różnorakie dodatkowe zastosowania, np. umożliwia wydruk w miejsce ciągłego kserowania oryginałów, może być przesyłany elektronicznie, użyty do celów ilustracyjnych, wydawniczych lub promocyjnych.

Ważnym aspektem wykonania cyfrowych kopii posiadanych dokumentów jest zachowanie ich treści oraz ochrona, dzięki możliwości ograniczenia dostępu do oryginałów. Zasoby dokumentowe instytucji w Polsce noszą często ślady upływu czasu i intensywnego użytkowania oraz są wykonane na tzw. „kwaśnym papierze”, posiadającym w strukturze komponenty obniżające elastyczność włókien celulozy. Badania oraz doświadczenia instytucji wskazują, że żywotność tego materiału to przeciętnie 150 lat, a niektóre gorsze gatunki papieru powodują destrukcję (zażółcenie, kruchość, łamanie kart) dokumentów już po kilkudziesięciu latach. Zakwaszony papier w Polsce był używany do lat 90-tych XX w. Ze względu na kulturową wartość zasobów urzędów ochrony zabytków, należy traktować je jako część kulturowego dziedzictwa. Digitalizacja, obok wcześniej masowo stosowanego mikrofilmowania, pozwala na wierną rejestrację treści oryginałów, a obiekty cyfrowe mogą być udostępniane w miejsce oryginałów.

Kolejnym etapem cyfryzacji zbiorów może być utworzenie sieci komunikujących się i wymieniających dane serwisów poszczególnych instytucji, co pozwala na uzyskanie i tworzenie niemożliwych do uzyskania w tradycyjny sposób zesta-

wień danych i cyfrowych dokumentów. Przykładami takich rozwiązań są systemy tzw. multiwyszukiwarek, indeksujące i przeszukujące wiele geograficznie oddalonych systemów. Przykłady to: Zintegrowany System Informacji Archiwalnej (<http://www.szukajwarchiwach.pl>) oraz Federacja Bibliotek Cyfrowych (<http://fbc.pionier.net.pl>).

1.2 Korzyści z digitalizacji dla użytkowników

Zdigitalizowane i udostępnione w internecie zasoby archiwów mają przede wszystkim zmniejszyć barierę użytkowników w dostępie do wiedzy o zabytkach. Swoboda dostępu zewsząd i o każdej porze oraz możliwość ponownego wykorzystania materiałów to dwie podstawowe korzyści, jakie z projektu odniosą m.in. architekci, przewodnicy turystyczni, właściciele obiektów zabytkowych czy historycy sztuki, którzy najczęściej korzystają z zasobów WUOZ.

Docelowo serwis wuoz.otwartzabytki.pl ma pełnić szereg funkcji, spośród których najważniejsze to:

- 1. Funkcja edukacyjna** znakomita pomoc w nauczaniu historii, historii sztuki i architektury. Upowszechnianie wiedzy o europejskim dziedzictwie kulturowym na wszystkich poziomach nauczania (ścieżki edukacyjne, gry edukacyjne etc.)
- 2. Funkcja informacyjna.** Platforma wymiany informacji między instytucjami zajmującymi się ochroną zabytków oraz usprawnienie pracy samych urzędów. Szybki wgląd do zawartości archiwum dla pracowników i użytkowników.
- 3. Funkcja promocyjna.** Źródło informacji dla osób zainteresowanych europejskim dziedzictwem. Pomoc w promocji zarówno całego kraju, jak i poszczególnych regionów i miejsc. Rodzaj przewodnika pomocnego w prezentacji najciekawszych miejsc z punktu widzenia turysty.
- 4. Funkcja wspierania prowadzenia badań.** Bogata baza danych ułatwiająca prace badawcze z konserwacji i technologii ochrony zabytków, historii, historii sztuki i architektury. Wiedza w ten sposób dzięki temu opracowana mogłaby stanowić nową wartość i rozwinąć zakres prac badawczych w tych dziedzinach.

5. Funkcja ochrony dokumentów oryginalnych. Utworzenie cyfrowego archiwum w drodze wykonania wysokiej jakości cyfrowych kopii stanowi alternatywne zabezpieczenie treści dokumentów oryginalnych. Jednocześnie zapewnia ono dostęp do treści tych dokumentów, z możliwością ograniczenia fizycznego dostępu do dokumentów oryginalnych (wykonanie wydruku zamiast ksero, szybki przegląd cyfrowej wersji dokumentacji w miejsce wertowania oryginałów).

W I fazie skoncentrowaliśmy się na punktach 2 i 5. Realizacja pozostałych założeń możliwa będzie w miarę przyrostu zdigitalizowanych zasobów.

1.3 Otwarte Zabytki - digitalizacja krok po kroku

Oto harmonogram działań, które zrealizowaliśmy w Opolu. Poza digitalizacją archiwum WUOZ nasz projekt zakładał również cyfryzację opracowań naukowych dotyczących zabytków, co należy wziąć pod uwagę planując proces w innym urzędzie.

1. Przygotowanie materiałów do digitalizacji: selekcja, zabezpieczenie materiałów

- w naszym wypadku, ponieważ zbiór jest w ciągłym użyciu przez pracowników urzędu, lista dokumentów do zdigitalizowania była modyfikowana już w trakcie procesu skanowania.

W I edycji projektu udało się zdigitalizować następujące dokumenty:

	obiekty	skany
karty białe	193	2803
karty zielone	297	620
ewidencje parkowe	19	542
dokumentacja techniczna	127	6430
fotografie	2232	2290
książki z archiwum WUOZ	34	2845
książki z innych bibliotek	35	1633
Czyli ogółem:	2937	17163

Byliśmy zmuszeni dokonać modyfikacji w wyjściowym planie digitalizacyjnym. Rozbieżności wynikają z faktu, że liczba skanów dla wybranych obiektów była inna niż zakładana szacunkowo. Dążyliśmy do tego, żeby zebrać kompletną dokumentację dotyczącą wybranych zabytków.

2. Przygotowanie ekspertyzy dotyczącej statusu prawnego materiałów archiwalnych
(w aneksie)

3. Pozyskiwanie licencji do kolekcji opracowań naukowych
(to wynikało ze specyfiki naszego projektu i nie dotyczyło ściśle części archiwalnej WUOZ)

- proces był żmudny ponieważ część opracowań stworzono w latach 50-tych i trudno było dotrzeć do ich autorów lub spadkobierców.

4. Rozpoczęcie procesu skanowania.

- skorzystaliśmy z usług zewnętrznej pracowni digitalizacyjnej, która pracowała na miejscu w urzędzie, przy wsparciu oddelegowanego do tego pracownika.

5. Opracowywanie metadanych

- metadane opisowe opracowywane były równolegle z procesem skanowania
- metadane techniczne przygotowane zostały przez firmę skanującą już po zakończeniu skanowania.

6. Opracowanie techniczne skanów

- wymazywanie danych wrażliwych (w naszym wypadku usuwanie z kart białych informacji o właścicielu/użytkowniku zabytku, jeśli jest nią osoba prywatna lub prywatne przedsiębiorstwo).
- redakcja OCR.

7. Konsultacje z ekspertami dot. użyteczności serwisu

- podobnie jak w procesie wypracowywania użyteczności serwisu www.otwartezabytki.pl skorzystaliśmy z usług firmy 2ia. Staraliśmy się uwzględnić potrzeby przyszłych użytkowników i maksymalnie uprościć interface. Sporo pracy zajęły nam narady nad tym, czy w pilotażowej wersji uwzględnić całą mapę Polski i pokazać ogólnokrajowe plany digitalizacyjne, czy też ograniczyć się do okolic Opola, z którego pochodzą zdigitalizowane w tej fazie projektu dokumenty.

8. Prace nad serwisem prezentującym zdigitalizowane materiały

- przygotowanie specyfikacji
- stworzenie projektu graficznego
- prace programistyczne
- stworzenie scenariusza wideo instruktażowego.

9. Przygotowanie infrastruktury dla działania serwisu do prezentacji i archiwizacji danych (zakup dysków, wynajem serwera)

10. Działania promocyjne (w tym przygotowanie materiałów promocyjnych)

11. Administrowanie działaniem serwisu do prezentacji

12. Publikacja zdigitalizowanych materiałów w sieci, pod adresem www.wuoz.otwartzabytki.pl

Przykładowa, robocza makieta profilu pojedynczego obiektu

witaj, nickname | wyloguj się

PRZEGLĄDAJ ZASOBY

MOJE KATALOGI

USTAWIENIA

ZAZNACZ

POBIERZ DOKUMENTY ZABYTKU

Nazwa zabytku

Miejscowość

Opole, woj. opolskie

Adres

ul. Oleska 64

Współrzędne

50°40'34"N 17°55'54"E

Przynależność

Konserwator Zabytków w Opolu

Osoba kontaktowa

Adam Kowalski

Inne metadane

Kolejna wartość Riberit, imaxim et, voluptus sim conset quat omnis es eicliquat as pelisi cores eosam, que pelluptae dolorro et

Opis zabytku

Wieża ciśnieniowa znajduje się na ulicy Oleskiej naprzeciwko Stadionu Odry Opole. W 1892 roku, przystąpiono do budowy wieży ciśnieniowej w Opolu. Została ona zakończona w 1893 roku wraz z nowoczesną siecią wodociągową z rur stalowych pod ziemią oraz nowym zakładem wodociągowym, nowoczesnym ujęciem i stacją uzdatniania wody, a oddana do użytku w 1896 roku według projektu inżyniera W. Pfeffera. Opolska wieża, która posiada 51,3 m wysokości i zbiornik stalowy o pojemności 750 m³, wyróżnia się piękną sylwetką i bogatym zdobnictwem, charakterystycznym dla końcowej fazy XIX-wiecznego eklektyzmu. Kunstszownie wyrobione gzymsy z fryzami, obramienia otworów i ślepe fryzy arkadowe, a także występujące z płaszczyzny ściany konsole i nadwieszania - wszystko w cegle. Zaś znakomicie wyształcone wachlarzowate podparcie górnego cylindra zbiornika na znacznie od niego większym trzpieniu przydaje wieży specyficznego i niepowtarzalnego uroku. Zbiornik wody służący do zapewnienia stabilnego ciśnienia w wodociągu. Pokrywa chwilowy wzrost zapotrzebowania. Zbiornik musi być umieszczony powyżej odbiorców, ponieważ działa poprzez zasadę naczyń połączonych. Umieszczony jest zwykle na szczycie wieży, góry, a czasem nawet wieży na wznieśieniu. Na stacjach kolejowych była używana do zasilania parowozów.

Mapa

Dokumenty związane z zabytkiem

Tytuł dokumentu

Tytuł dokumentu

Tytuł dokumentu

Tytuł dokumentu

2. Kwestie techniczne - jak się zabrać do digitalizacji

2.1 Praktyczne wskazówki techniczne

autor: Remigiusz Lis

Digitalizacja dokumentów nie sprowadza się jedynie do technicznej czynności skanowania. Cyfryzacja przynosząca wartościowy zasób o walorach dostępowych i ochronnych ma kilka etapów:

1. Ustalenie kryteriów i wybór zasobu do cyfryzacji

Instytucje podejmujące digitalizację stosują najrozmaitsze kryteria wyboru dokumentów do skanowania. Mogą to być kryteria merytoryczne (ważność treści dla nauki, kultury), formalne (dokumenty określonego typu z pewnego okresu, unikatowość, zabytkowa wartość) lub związane z ochroną (dokumenty zagrożone, po konserwacji). Zastosowanie przyjętych kryteriów do konkretnego zbioru dokumentów pozwala na wyłonienie zasobu dokumentów oryginalnych, które zostaną zeskanowane. W przypadku digitalizacji zbiorów archiwalnych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków warto uwzględniać następujące kryteria wyboru dokumentów:

- wartość i znaczenie dla dziedzictwa kultury obiektu który dokumentują,
- wartość historyczna i dokumentacyjna samej dokumentacji,
- stan zachowania i zagrożenie zniszczeniem dokumentów i materiałów,
- reprezentatywność dla całego zbioru dokumentów.

2. Przygotowanie do skanowania

Jego pierwszy etap to zebranie informacji o liczbie, fizycznym stanie i formatach zasobu, ewentualnie ocenie stanu zachowania dokumentów. Dzięki temu możliwe jest dokładne wyspecyfikowanie ilości i charakterystyki poszczególnych typów dokumentów. Takie dane jak stan fizyczny dokumentów, postać i format (karta A4, szyta/klejona książka A4 tekstowa, teczka z aktami, dokument

kartograficzny A1, zszyta dokumentacja z rysunkami technicznymi i ilustracjami A2, fotografie) oraz wskazanie, które dokumenty wymagają rozpoznania tekstu (OCR) są istotnymi informacjami, które należy przekazać wykonawcy. Od nich m. in. zależy dobór sprzętu do skanowania, wycena oraz czas wykonania usługi. Przegląd dokumentów jest też okazją do sprawdzenia kompletności dokumentów, drobnych napraw intrologatorskich, uporządkowania i uzupełnienia braków, o ile jest to możliwe. Powyższe dane powinny zostać wykorzystane także do sporządzenia protokołów zdawczo-odbiorczych.

3. Skanowanie i przetwarzanie graficzne

To etap, który wykonuje usługodawca zgodnie ze specyfikacją wymagań zamawiającego. W ramach digitalizacji nakierowanej na zachowanie i udostępnianie w serwisach internetowych w projekcie digitalizacyjnym wykonuje się skany w formacie TIFF ver. 6.0, które po tzw. korekcie geometrycznej (wyprostowanie obrazów, przycięcie nadmiarowych obszarów, etc.) zapisuje się na nośnikach zewnętrznych. Stanowią one zasób plików archiwalnych. Ponieważ pliki formatu TIFF mają znaczne rozmiary i nie są interpretowane przez przeglądarki internetowe, nie stosuje się ich do udostępniania treści w sieci. Współczesne standardy digitalizacji dopuszczają używanie różnych kolorystycznych trybów skanowania w zależności od rodzaju zapisu dokumentów. Bezpiecznym wyborem jest stosowanie rozdzielczości 300 dpi w trybie pełnego koloru, przy możliwościach stosowania trybu szarości dla dokumentów tekstowych nieilustrowanych.

Na podstawie plików archiwalnych tworzy się tzw. pliki prezentacyjne (pochodne) w formatach skompresowanych (JPG, PDF), z ewentualnym rozpoznaniem tekstu (OCR), które są stosowane w prezentacji w Internecie. Podobnie jak w przypadku zasobu archiwalnego, także tu należy określić wymogi np. co do stopnia kompresji JPG i obrazów w PDF, stopnia trafności rozpoznania tekstów, ewentualnych elementów nawigacyjnych w PDF i jego optymalizacji sieciowej.

4. Archiwizacja utworzonych zasobów

Nośniki danych używane w informatyce posiadają ograniczoną trwałość i niezawodność. Podstawowym sposobem zachowania trwałości cyfrowego zapisu jest redundancja cyfrowych treści, czyli zwielokrotnienie zapisu treści na takich samych lub różnych nośnikach. Zmniejsza to ryzyko utraty zapisu w przypadku braku możliwości odczytu jednego z nich. Istotną kwestią jest także technologiczne starzenie się

nośników (dyskietki, CD), które wymusza z czasem kopiowanie cyfrowych treści na nośniki nowszej generacji.

Archiwizacja jest czynnością , którą także powierza się wykonawcy digitalizacji, określając w jaki sposób uzyskane pliki mają zostać zabezpieczone. Standardowo wymaga się od wykonawcy, by pliki archiwalne (TIFF) oraz prezentacyjne (JPG, PDF) zostały zapisane na zewnętrznych dyskach twardych (w dwóch niezależnych kopiach) z zachowaniem określonego porządku. Obecnie na rynku są dostępne dyski o pojemności do 2 TB. Równoległym zabezpieczeniem zasobu może być jego zapis na płytach DVD. W większych projektach digitalizacyjnych odchodzi się od zapisu DVD, ze względu na trudności z administrowaniu rosnącym zasobem płyt, których kopiowanie na nowe nośniki jest kłopotliwe. Najczęściej koszty nośników archiwizacyjnych wliczane są w koszty digitalizacji zbiorów i dostarczane przez wykonawcę wraz z zapisanym zasobem w dwóch kopiach.

W projekcie, ze względu na charakter zasobów urzędów, proponuje się przyjęcie analogicznego do archiwistycznego nazewnictwa i struktury plików w formacie:

/ [skrót nazwy urzędu] / [skrót typu dokumentu] / [litera alfabetu i/lub numer kolejny] /

/ŚWKZ/KB/C/139/

Przykład schematu nazwy pliku w katalogu:

[skrót nazwy urzędu][skrót typu dokumentu][numer kolejny lub litera alfabetu]/ swkzkbc13900001.tiff

swkzkbc13900002.tiff

Powyższy poglądowy sposób uporządkowania zasobu powinien zostać uszczegółowiony po zapoznaniu się z faktyczną strukturą zasobu oryginalnego.

5. Kontrola jakości

W digitalizacji kontraktowanej u wykonawców zewnętrznych ważną czynnością jest kontrola jakości obiektów cyfrowych oraz obiegu dokumentów oryginalnych. Kontrola dotyczy zarówno zasobu archiwalnego, prezentacyjnego, jego zarchiwizowania oraz oryginałów odbieranych po skanowaniu. Składają się na nią czynności sprawdzające:

- brakujące skany stron,
- kolejność skanów,
- orientację skanów,
- orientację oryginałów na skanach,
- kolorystykę (głębia bitowa),
- ostrość obrazu,
- rozmiar skanów,
- rozdzielczość,
- deformacje optyczne,
- równomierność naświetlenia,
- trafność OCR,
- zgodność ilości cyfrowych dokumentów w zamówionych formatach z przekazanymi do skanowania oryginałami,
- uporządkowanie i opis na nośnikach archiwalnych,
- zgodność ilości dokumentów przekazanych do skanowania ze zwracanymi,
- stan fizyczny dokumentów po skanowaniu.

W zależności od wielkości zasobu w projekcie kontrola może obejmować całość zasobu lub w niektórych punktach mieć charakter wyrywkowy. W przypadku wykorzystania usług zewnętrznych, umowa winna obejmować opis procedury reklamacji niewłaściwie wykonanych plików z terminem wykonania poprawek.

6. Udostępnienie cyfrowych obiektów

Zasoby prezentacyjne można udostępniać zarówno lokalnie, na stanowiskach komputerowych instytucji, jak i w internecie. Najprostszą postacią prezentacji w sieci jest zamieszczenie zasobów na stronach instytucji. Specjalizowanymi miejscami udostępniającymi zasoby cyfrowe są biblioteki i archiwa cyfrowe.

Wytyczne techniczne do specyfikacji usługi digitalizacji zewnętrznej

Ważną czynnością zamawiającego usługę zewnętrzną jest wyspecyfikowanie warunków realizacji digitalizacji. Do warunków tych należy zaliczyć:

1. Miejsce skanowania

- a. u klienta (wskazanie pomieszczenia)
- b. w firmie (sposób i rozliczenie kosztów transportu)

2. Czas realizacji usługi (zależny od harmonogramu projektu).

3. Charakterystyka egzemplarzy przeznaczonych do skanowania:

- a. stan zachowania (dobry, przebarwienia, kruchy/kwaśny papier),
- b. ilość stron do skanowania (z możliwie dużą dokładnością),
- c. fizyczny format stron (np. A4, A3),
- d. fizyczny format egzemplarza (pojedyncze karty, kodeks, gazeta, teka, sposób szycia, czy ma oprawę, klenie, fascykuły, tzw. klocki),
- e. treść ogólnie (zawiera tekst, ilustracje, ryciny, wykresy, fotografie),
- f. ewentualne ubytki w dokumentach.

4. Wymogi co do procesu skanowania:

- a. zastosowanie bezpiecznego oświetlenia (brak UV, IR, promieniowania ciepłego)
- b. sposób manipulacji oryginałami (ostrożne rozchyłanie bloku, niedopuszczalne rozginanie siłą, niedopuszczalne rozszywanie),
- c. zakaz montażu obrazu ze skanów fragmentów oryginału.

5. Charakterystyka zasobu cyfrowego:

a. pliki archiwalne (TIFF)

- zalecenie plików jednostronicowych,
- wymóg niezmienniania rozmiaru skanu względem oryginału,
- zachowanie oryginalnego porządku stron/kart,
- sposób maskowania ubytków stron (np. podłożona biała kartka),
- (ewentualny) skan strony testowej (metryczka, target i miejsce w ciągu skanów),
- ile stron na skan (zazwyczaj 1, rzadko 2, w zależności od formatu),
- rozdzielczość (może być różna dla różnych formatów i treści, np. 300-450 dpi dla tekstów do A3, 450, 600 dpi dla rycin, grafik, rękopisów),
- kolorystyka (np. kolor RGB 24 bit, szarość 8 bit dla współczesnych druków),
- poziomowanie obrazu (np. do linii tekstu z ewentualną dopuszczalną odchyłką),
- czy skanować puste strony (np. tylko te ponumerowane),
- sposób formatowania skanu (do brzegu strony, czy i jaki margines),
- dopuszczalne wyrównanie postrzępionych brzegów stron (głębokość),
- zakaz dodatkowych operacji na plikach (resampling, zmiana tonalności, filtrowanie ostrości, kontrastu, etc),
- niedopuszczalność kompresji (stratnej),
- zapis metadanych technicznych EXIF ze skanerów w plikach bez zmian.

b. pliki prezentacyjne (PDF)

- zachowanie głębi bitowych (dla obrazów)
- optymalizacja dla sieci,

- zachowanie rozmiaru względem oryginału,
- poziom kompresji obrazów,
- OCR (tak/nie – dla jakiej treści) i jego trafność (np. 90%)
- dodatkowe właściwości (miniatury, interaktywny spis treści)
- brak reklam, znaków wodnych, ukrytych hipertączy
- treści stopki przy wydruku pliku,

c. pliki prezentacyjne JPG

- zachowanie rozmiaru JPG względem TIFF, z którego został wykonany,
- zachowanie głębi koloru względem TIFF, z którego został wykonany,
- zachowanie rozdzielczości względem TIFF, z którego został wykonany,
- stopień kompresji JPG (np. 85 lub 90).

d. metadane wymagane przez instytucję docelowo przechowującą zasób cyfrowy (METS).

Uwagi praktyczne:

- * Należy pamiętać, żeby w trakcie procesu digitalizacji panować nad dokumentacją i tak zaplanować prace, aby wykonawca usługi miał swobodny dostęp do dokumentacji i żeby nie zniknęła ona na bieżąco ze stosu przygotowanego do zeskanowania.
- * W trakcie realizacji naszego projektu zdecydowaliśmy się na zeskanowanie przekrojowo różnych rodzaju dokumentów i publikacji. Optymalnie byłoby digitalizować zasoby archiwum alfabetycznie, krok po kroku.

2.2 Serwis wuoz.otwartezabytki.pl

W ramach niniejszego projektu powstał dedykowany serwis prezentujący pozyskane zasoby (www.wuoz.otwartezabytki.pl). Prezentuje zeskanowane dokumenty i umożliwia ich swobodne wyszukiwanie. Jego istotną częścią, określającą możliwości informacyjno-wyszukiwawcze jest zestaw tzw. metadanych kategorii

informacji opisujących formalnie i rzeczowo zeskanowany dokument, które należy określić przez realizacją serwisu w porozumieniu z pracownikami urzędu.

Ideą przyświecającą nam od początku realizacji projektu było danie użytkownikom jak największej swobody w korzystaniu z treści. Po pierwsze korzystamy z faktu, że większość dokumentów znajdujących się w archiwach WUOZ znajduje się w domenie publicznej i nie ma prawnych przeciwwskazań do udostępniania ich wszystkim zainteresowanym. Część treści (opracowania dotyczące opolskich zabytków), dzięki pozyskaniu praw od autorów lub spadkobierców, publikujemy na **wolnej licencji Creative Commons Uznanie autorstwa**. Po drugie staraliśmy się ograniczyć bariery techniczne i ułatwić nawigowanie po serwisie oraz przeglądanie dokumentów i ściąganie ich na swój komputer.

Nasz serwis umożliwia zamieszczanie materiałów przez WUOZ z całej Polski, do czego gorąco zachęcamy.

3. Kwestie prawne

Prawa autorskie to najtrudniejsza kwestia związana z udostępnianiem zasobów archiwalnych. Urzędy często ograniczają użytkownikom dostęp do swoich archiwów z obawy przed przykrymi konsekwencjami spowodowanymi ewentualnymi roszczeniami autorów dokumentów po udostępnieniu materiałów w sieci. Liczne dokumenty WUOZ zawierają ponadto dane wrażliwe (dane osobowe właścicieli), które należy anonimizować.

Z zamówionej przez nas analizy adwokata Piotra Niezgódki wynika, że nie ma przeciwwskazań prawnych do udostępniania większości dokumentów archiwalnych. Polityka udostępniania zasobów w sposób otwarty w Sieci jest rozszerzeniem misji instytucji kultury, czyli gromadzenia, przechowywania i promowania dziedzictwa kulturowego. Realizując tę misję instytucje dostarczają bazę wiedzy służącą rozwojowi nauki i edukacji, ale przede wszystkim sprawiają, że każdy obywatel ma łatwy i nieograniczony dostęp do wspólnych zasobów.

Kluczowe wnioski z ekspertyzy:

- Karty jak i materiały składające się na Karty stanowią materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut., a w konsekwencji nie są objęte ochroną prawa autorskiego.
- Ewidencje parkowe stanowią materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut., a w konsekwencji nie są objęte ochroną prawa autorskiego.
- Opracowania naukowe leżące w kręgu zainteresowań Centrum (analizy architektoniczne, historyczne, lub konserwatorskie) są objęte ochroną prawa autorskiego. Nie stanowią one materiałów urzędowych w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut.
- Dokumentacje techniczne prac konserwatorskich lub badań architektonicznych stanowią materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut., a w konsekwencji nie są objęte ochroną prawa autorskiego.
- Fiszki jak i składające się na Fiszki fotografie zabytków stanowią materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut., a w konsekwencji nie są objęte ochroną prawa autorskiego.

- Mapy oraz plany budynków powstałe w ramach procedury urzędowej polegającej na udokumentowaniu określonego zabytku stanowią materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut., a w konsekwencji nie są objęte ochroną prawa autorskiego.
- Mapy oraz plany budynków nie powstałe w ramach procedury urzędowej należy co do zasady uznać za objęte ochroną prawa autorskiego.
- Prace konkursowe związane z zabytkami należy co do zasady uznać za objęte ochroną prawa autorskiego.
- Fragmenty Archiwów sporządzone przed dniem 01 stycznia 1983 roku nie podlegają ochronie wynikającej z u.o.b.d.
- Fragmenty Archiwów, które powstały począwszy od dnia 01 stycznia 1983 roku i których powstanie związane było z istotnym nakładem inwestycyjnym, podlegają ochronie na podstawie u.o.b.d., zaś status ich producenta przysługuje właściwemu organowi administracji publicznej.

4. Kwestie finansowe - ile kosztuje digitalizacja archiwum

Lp.	Nazwa kosztu i sposób kalkulacji - PLN (Brutto)	Koszt ogółem PLN (w pełnych złotych brutto)	(w pełnych złotych brutto)	
			Wnioskowane dofinansowanie MKiDN - PLN	Wkład własny - PLN
1	Wynagrodzenie za koordynację projektu	14500	0	14500
2	Wynagrodzenie za przygotowanie materiałów do digitalizacji	5500	5500	0
3	Wynagrodzenie za ekspertyzę dotyczącą statusu prawnego materiałów archiwalnych	2300	0	2300
4	Wynagrodzenie dla autorów lub WUOZ za udzielenie licencji niewyłącznej na skanowanie i rozpowszechnianie publikacji	9500	9500	0
5	Wynagrodzenie za skanowanie i opracowanie techniczne skanów	50083	50083	0
6	Wynagrodzenie za opracowanie metadanych	7417	7417	0
7	Wynagrodzenie za prace nad serwisem do prezentacji: grafika, prace nad użytecznością (konsultacje ze specjalistami ds. użyteczności i architektury informacji), prace programistyczne	30000	30000	0
8	Serwer (wynajem usługi serwera dedykowanego) [faktura]	6000	0	6000
9	Obsługa administracyjna serwisu	4000	0	4000
10	Zakup 2 dysków zewnętrznych [faktura]	1000	1000	0
11	Wynagrodzenie za przygotowanie materiałów promocyjnych (projekt logo, skład publikacji - opis projektu, wytyczne i wnioski)	2500	2500	0
RAZEM:		132800	106000	26800
Wydatki bieżące		132800	106000	26800

4.1 Ile kosztuje digitalizacja

Instytucja planująca digitalizację na wstępie powinna zdecydować, czy będzie ona prowadzona własnymi środkami, czy też zostanie w swojej technicznej części zlecona wykonawcom zewnętrznym. Decydujące kryterium jest ekonomika obu wariantów digitalizacji. Na digitalizację własną decydują się instytucje statutowo zobowiązane do ochrony i udostępniania zbiorów, posiadające duże ilości dokumentów i chcące zachować kontrolę nad procesem skanowania. Tworzy i utrzymuje się wówczas pracownię cyfryzacji oraz zatrudnia specjalistów w zakresie skanowania i graficznego przetwarzania dokumentów. Jeśli zasoby dokumentów instytucji są niewielkie, lecz formatowo zróżnicowane, digitalizacja jest prowadzona dorywczo, dotyczy zasobu skończonego lub o niewielkim przyroście, a instytucja nie posiada zasobów kadrowych i infrastruktury - efektywniej jest zakontraktować usługę zewnętrzną. W przypadku urzędów ochrony zabytków celowe zdaje się skorzystanie z tego drugiego rozwiązania.

Funkcjonujący na rynku wykonawcy posiadają już znaczne doświadczenie i mogą zaoferować wysoką jakość usług, pod warunkiem właściwego wyspecyfikowania zamówienia. Usługa taka może być ponadto wykonywana w siedzibie właściciela zbiorów, co jest ważne przy skanowaniu ciągle użytkowanych dokumentów. Wówczas należy zapewnić wykonawcy pomieszczenie do wykonania usługi. Wykorzystanie usług zewnętrznych rozwiązuje techniczne problemy digitalizacji zbiorów, jednakże konieczne są: przygotowywanie i przekazywanie zbiorów wykonawcy oraz kontrola jakości wykonania usługi. Konieczne jest spisanie umowy z wykonawcą. Realizując niniejszy projekt zdecydowaliśmy się na skorzystanie z zewnętrznej firmy i z czystym sumieniem możemy polecić taki wariant.

Ujawniamy preliminarz kosztów naszego projektu z nadzieją, że pomoże zaplanować wydatki kolejnym Urzędom rozpoczynającym akcję cyfryzacyjną.

4.2 Gdzie szukać środków

Wysokie koszty są podstawową barierą dla wielu instytucji, które przymierzają się do uruchomienia procesu cyfryzacji swoich zasobów. Warto skorzystać z dostępnych opcji i aplikować na przykład:

- o środki w konkursie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. <http://www.nimoz.pl/pl/dzialalnosc/programy/ochrona-i-cyfryzacja-dziedzictwa-kulturowego-1>

- o dofinansowanie z funduszy norweskich <http://www.eog2016.mkidn.gov.pl/pages/pl/konserwacja-i-rewitalizacja-dziedzictwa-kulturowego/nabor-i-ocena-wnioskow.php>.
- czy o grant z programu Kultura + <http://www.nina.gov.pl/instytut/programy/artyku%C5%82/2011/06/26/wieloletni-program-rz%C4%85dowy-kultura->.

5. Współpraca z Centrum Cyfrowym - jak możemy pomóc

5.1 Doradztwo prawne

Zależy nam, żeby podzielić się doświadczeniami z realizacji projektu z instytucjami, które

- rozważają udostępnianie w sieci swoich archiwów. Chętnie pomożemy zaplanować proces,
- udostępnimy nasze kontakty do firm digitalizacyjnych i pomożemy wskazać źródło finansowania.

Jesteśmy również w stanie wyjaśnić Wam kwestie prawne związane z dokumentami dotyczącymi zabytków oraz doradzić, które z nich możecie śmiało publikować w tzw. otwartym dostępie bez obaw o konsekwencje związane z roszczeniami prawnymi-autorskimi. Większość zagadnień prawnych wyjaśnionych została w ekspertyzie, którą zamieszczamy na końcu niniejszej publikacji. Jeśli jednak poczujecie potrzebę indywidualnych konsultacji, pozostajemy otwarci.

5.2 Obsługa serwisu

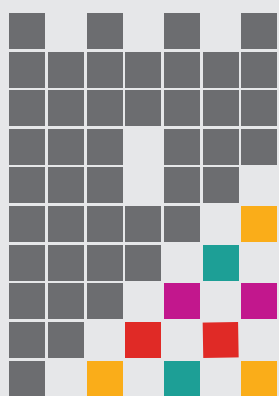
Nie musicie budować od zera strony internetowej do prezentowania zdigitalizowanych zasobów. Serwis

wuoz.otwartezabytki.pl powstał po to, by pomieścić wszystkie dokumenty archiwalne dotyczące zabytków i ułatwić poruszanie się po nich internautom. Możecie korzystać z niego bezpośrednio albo zmodyfikować go i dostosować do swoich potrzeb. Jego kod źródłowy jest otwarty i można go wykorzystywać legalnie, za darmo i bez przeszkód technicznych.

 Zainteresowanych prosimy o kontakt mailowy na adres kontakt-oz@otwartezabytki.pl

Serdecznie zapraszamy do współpracy!

OTWARTE ZABYTKI DIGITALIZACJA

Aneks

CENTRUM
CYFROWE

projekt: **polska**[®]

1. Specyfikacja serwisu www.wuoz.otwartezabytki.pl

autorzy: webchefs.pl

1. Założenia Ogólne

Serwis powstaje w ramach pilotażowego projektu Centrum Cyfrowego Projekt: Polska. Celem projektu jest udostępnienie zbiorów archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. Na pionierską współpracę nad jego realizacją zdecydował się Urząd w Opolu. To pierwsze tego rodzaju przedsięwzięcie w Polsce, które nie doszłoby do fazy realizacji bez elastycznego podejścia opolskiego Urzędu do procedur i do własnej pracy - udostępnienie zbiorów w otwartym dostępie budzi niepokój wielu urzędników.

W pierwszej fazie projektu zdigitalizowana i poddana obróbce OCR zostanie dokumentacja wybranych obiektów z województwa opolskiego (kilkanaście tysięcy skanów). Tworzony w ramach projektu otwarty serwis udostępniający archiwalne dokumenty ma być odpowiedzią na potrzeby użytkowników skarżących się na utrudniony dostęp do dokumentacji: przewodników, badaczy, architektów, właścicieli zabytków oraz ich miłośników.

2. Planowana struktura nawigacji

2.1. Menu górne

Menu górne obecne jest na każdym widoku aplikacji. Obejmuje ono logo portalu stanowiące także link do strony głównej, przyciski z odnośnikami do profili w sieciach społecznościowych oraz panel użytkownika.

Podczas przewijania zawartości okna przeglądarki menu pozostaje przyklejone do górnej krawędzi okna.

2.2. Stopka

Elementy nie związane bezpośrednio z prezentowanymi w serwisie treściami oraz podstrony informacyjne (o nas, kontakt, mapa strony itp.) umieszczone zostaną w menu w stopce. Menu w stopce zawierało będzie również odnośniki do stron dotyczących licencji, twórców oraz opiekunów serwisu. System będzie umożliwiał tworzenie nowych podstron i umieszczanie ich w wybranym menu.

3. Skrócony opis funkcjonalności serwisu

Główną ideą serwisu jest umożliwienie użytkownikom (zalogowanym i niezalogowanym) przeglądanie zdigitalizowanych dokumentów. Każdy dokument powiązany będzie z zabytkiem, jeden zabytek może mieć do siebie przypisanych wiele dokumentów.

Ponadto użytkownik, po dokonaniu rejestracji oraz zalogowaniu się, otrzyma możliwość tworzenia własnych zbiorów dokumentów. Posłużą do tego mechanizmy "moje katalogi" (8.3) oraz "moje zaznaczenia" (8.5).

Do wyszukiwania obiektów - zarówno dokumentów jak i zabytków - będzie służył ujednolicony mechanizm wyszukiwarki. Wyniki wyszukiwania będzie można filtrować ze względu na typ obiektu oraz kategorie.

Zabytki oraz dokumenty dodawane będą w panelu administracyjnym - tam również odbywało się będzie przypisywanie danego dokumentu do konkretnego zabytku.

4. Strona Główna

4.1. Wideo wyjaśniające

Na stronie głównej serwisu prezentowany będzie film wyjaśniający ideę i sposób funkcjonowania serwisu. Plik wideo umieszczony będzie na zewnętrznym serwerze ([YouTube](#) / [vimeo](#)), w serwisie zamieszczony zostanie za pomocą kodu embed.

Film stworzony zostanie według poniższej specyfikacji:

format pliku:	mp4
rozdzielczość:	1920x1080 px
czas trwania:	~90s

zakres użytkowania: dowolny, z wyłączeniem emisji w telewizji, kinach, środkach komunikacji miejskiej oraz na miejskich nośnikach reklamowych

licencja na muzykę: użycie w jednym dziele, za oglądanie którego nie będzie wymagana opłata; muzyka stanowi integralną część dzieła i nie może zostać od niego oddzielona.

4.2. Ostatnio dodane obiekty (zabytki i/lub dokumenty)

- moduł ten wyświetlać będzie na zjawki nowo dodanych do serwisu zabytków oraz dokumentów,
- prezentowane będą miniaturki zdjęć zabytków lub pierwszych stron dokumentów.

4.3. Mapa z zaznaczonymi obiektami

- mapa prezentować będzie ostatnio dodane obiekty (z punktu 4.2),
- powiększenie mapy będzie odpowiadać rozmieszczeniu obiektów,
- mapa przygotowana zostanie w oparciu o [Google Maps API](#).

5. Katalog zabytków i dokumentów

5.1. Wyświetlanie

- zabytki oraz dokumenty wyświetlane będą we wspólnym widoku,
- w początkowym etapie działania aplikacji, ze względu na ograniczoną liczbę dokumentów, wyświetlane będą wszystkie obiekty dostępne w serwisie

5.2. Wyszukiwanie

- wraz ze wzrostem liczby obiektów w serwisie, zostanie uruchomiona wyszukiwarka pozwalająca wyszukiwać dokumenty i zabytki według ich nazwy bądź tytułu oraz metadanych,
- początkowo element wyszukiwarki będzie zastąpiony przyciskiem “przełączaj zabytki”.

5.3. Filtrowanie

- mechanizm filtrujący pozwalał będzie na ograniczenie listy wyświetlanych wyników ze względu na następujące kryteria:
- typ obiektu (dokument / zabytek),
- rodzaj obiektu (kategorie dokumentów oraz kategorie zabytków),
- każdy obiekt będzie posiadał kategorię definiowaną w panelu administracyjnym,
- kategorie, do których nie są przypisane obiekty, nie będą wyświetlane w mechanizmie filtrowania.

6. Prezentacja zabytku

6.1. Metadane (biała karta, mapa, opis, zdjęcie)

- treści dotyczące zabytku zostaną zaprezentowane w oparciu o projekt graficzny, którego mockup znajduje się w punkcie 9.4,
- treści będą prezentowane w formie tabelarycznej oraz opisu słownego edytowalnego z poziomu cms.

6.2. Udostępnianie na portalu facebook

- strona pojedynczego zabytku posiadała będzie funkcję łatwego udostępnienia odnośnika do zabytku na portalu społecznościowym facebook,
- informacje zostaną przygotowane w oparciu o [Facebook OGP](#).

6.3. Dokumenty powiązane z zabytkiem

- moduł prezentował będzie wszystkie powiązane z zabytkiem dokumenty; miniaturki prowadzą do szczegółowego widoku dokumentu z możliwością powrotu do poprzednio oglądanego zabytku.

6.4. Pobieranie pliku ZIP

- dla każdego zabytku możliwe będzie wygenerowanie archiwum ZIP zawierającego wszystkie dokumenty z nim powiązane.

7. Prezentacja dokumentu

7.1. Widok dokumentu

- do systemu wprowadzane będą pliki PDF oraz metadane dotyczące dokumentu, oprogramowanie portalu będzie - poza plikiem PDF - przechowywało również (na cele prezentacji) dokumenty w wersji JPG/PNG oraz w wersji tekstowej,
- rozwiązanie to pozwoli uniknąć wykorzystywania na stronach serwisu przeglądarek PDF i umożliwi wygodną i wydajną prezentację treści dokumentów, dodatkowo możliwe będzie stworzenie efektywnego mechanizmu przeszukiwania treści dokumentów w przyszłych etapach rozwoju portalu,
- widok pojedynczego dokumentu obejmował będzie prezentację jego odpowiednich stron (plików JPG/PNG) przy wykorzystaniu narzędzi bazujących na HTML5 Canvas oraz blok zawierający metadane dotyczące danego dokumentu.

7.2. Wersja tekstowa dokumentu

- system przechowywał będzie dokumenty w wersji tekstowej, która generowana będzie podczas ładowania na serwer plików PDF.

7.3. Pobieranie dokumentu

- każdy z dokumentów obecnych w systemie będzie mógł zostać pobrany przez użytkownika,
- do pobierania udostępnione będą ładowane przy tworzeniu dokumentów pliki PDF.

8. Profil użytkownika

8.1. Proces rejestracji

- serwis udostępniat będzie możliwość założenia konta dla każdego użytkownika; założenie konta będzie mogło być zrealizowane w przy wykorzystaniu:
 - formularza rejestracji,
 - facebook connect,
 - Google Accounts,
 - OpenID.
- do rejestracji wymagany będzie e-mail, wykorzystywany jako identyfikator użytkownika,
- na danym etapie nie przewidywane są elementy społecznościowe (np. avatar, nickname).

8.2. Edycja danych

Zarejestrowani użytkownicy otrzymają możliwość:

- zmiany hasła,
- zresetowania hasła,
- usunięcia konta.

8.3. Katalogi użytkownika

Każdy zarejestrowany użytkownik będzie miał dostęp do modułu własnych katalogów, który umożliwi:

- tworzenie własnych katalogów dokumentów,
- przypisywanie okładek własnym katalogom,
- dodawanie i usuwanie znajdujących się w serwisie dokumentów do/z katalogów,
- edycję oraz usuwanie katalogów (wraz z zawartością).

Wszelkie działania użytkowników na ich własnych katalogach nie będą miały wpływu na zawartość i strukturę dokumentów w serwisie.

8.4. Dodawanie dokumentów i zabytków do katalogu

- dodawanie elementów do katalogu będzie odbywało się poprzez przeciągnięcie elementów z zakładki moje zaznaczenia (8.5) na odpowiednią miniaturkę katalogu.

8.5. Moje zaznaczenia

- moje zaznaczenia to towarzysząca zalogowanemu użytkownikowi zakładka, która przechowywać zaznaczenia użytkownika (dokumenty, które zainteresowały użytkownika),
- użytkownik będzie miał możliwość oznaczenia obiektu gwiazdką, co skutkuje dodaniem go do listy "moje zaznaczenia",
- podczas przeglądania swoich katalogów użytkownik otrzyma możliwość przeciągnięcia zaznaczonych elementów do wybranego folderu.

2. Ekspertyza prawna

Ekspertyza prawna dot. digitalizacji archiwów Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków

autor: *Adwokat Piotr Niezgódka*

1. Zakres ekspertyzy. Założenia faktyczne.

Niniejsza opinia prawna [dalej: „Ekspertyza”] sporządzona została zgodnie ze zleceniem z dnia 11 stycznia bieżącego roku, w ustalonym tam zakresie.

Ekspertyza niniejsza przygotowana została przy założeniu, że Centrum Cyfrowe Projekt: Polska [dalej: „Centrum”] zamierza w 2013 roku pozyskać, przekształcić na cyfrową formę zapisu oraz udostępniać publicznie, za pośrednictwem otwartego serwisu internetowego, określone materiały zgromadzone w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu [dalej: „Archiwa”].

Wskazany przez Centrum katalog materiałów obejmuje kolejno tzw. karty ewidencyjne zabytków, ewidencje parkowe, opracowania naukowe, dokumentację techniczną prac konserwatorskich oraz badań architektonicznych, tzw. fiszki adresowe, jak również materiały łącznie kwalifikowane do kategorii „innych archiwaliów”, do których zaliczają się mapy, plany budynków oraz konkursowe projekty architektoniczne.

2. Podstawy prawne Ekspertyzy

- Ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim (Dz. U. Nr 34, poz. 234) [dalej: „pr. aut. 1952”]
- Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (t.j. Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150)
- [dalej: u.o.d.k.]
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 kwietnia 1963 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków i centralnej ewidencji zabytków (Dz. U. Nr 19, poz. 101) [dalej: „Rozporządzenie z dnia 23 kwietnia 1963 r.”]

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.) [dalej: „k.c.”]
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) [dalej: „k.p.c.”]
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631) [dalej: „pr. aut.”]
- Dyrektywa 96/9/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 marca 1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych (Dz. U. UE L Nr 77, poz. 20) [dalej: „Dyrektywa 96/9”]
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.) [dalej: „k.k.”]
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych (Dz. U. Nr 128, poz. 1402) [dalej: „u.o.b.d.”]
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.) [dalej: „u.o.z.”]
- Dyrektywa 2003/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 listopada 2003 r. w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (Dz. U. UE L Nr 345, poz. 90) [dalej: „Dyrektywa 2003/98”]
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661) [dalej: „Rozporządzenie z dnia 26 maja 2011 r.”]

3. Właściwe przepisy o prawie autorskim

Zgodnie z art. 124 ust. 1 pkt 2 pr. aut. przepisy tej ustawy stosuje się do tych wszystkich utworów, do których prawa autorskie według wcześniejszych przepisów nie wygasły. Mając na uwadze fakt, że zgodnie z art. 26 pr. aut. 1952 ochrona prawnoprawna autorska obejmowała okres życia twórcy oraz 25 lat po jego śmierci, przyjąć należy, że w odniesieniu do zdecydowanej większości materiałów leżących w kręgu zainteresowań Centrum zastosowanie mają przepisy pr. aut. Założenie powyższe jest tym bardziej zasadne, że Centrum ani prawdopodobnie nawet sam organ administracji nie dysponuje informacjami na temat autorstwa poszczególnych materiałów. Wobec powyższego ze względów bezpieczeństwa prawnego rekomendowane jest przyjęcie, że ewentualna ochrona wynikająca z pr. aut. 1952 nie wygasta jeszcze w dniu wejścia w życie pr. aut. Powyższe nie wyłącza odrębnych rozważań w kwestii ochrony na podstawie u.o.b.d. (por. pkt 11 poniżej).

4. Status prawny kart ewidencyjnych

Centrum zainteresowane jest digitalizacją tzw. kart białych oraz kart zielonych [dalej: „Karty”]. Pod pojęciem kart białych rozumiane są karty ewidencyjne zabytków, powstałe od ok. 1970 roku do czasów współczesnych. Zawierają one opisy architektoniczne, zdjęcia, rzuty oraz plany budynków na terenie województwa. Pod pojęciem kart zielonych rozumiane są karty ewidencyjne wykonane według starego wzoru w latach ok. 1950-1960. Zawierają one podstawowe informacje o obiektach podlegających ochronie konserwatorskiej.

Zgodnie z ogólną zasadą prawa autorskiego, dla powstania ochrony materiałów takich jak Karty konieczne jest spełnienie przezeń kryterium twórczego doboru, układu lub zestawienia poszczególnych utworów składowych (art. 3 pr. aut.) – w takim wypadku chroniona jest tzw. zewnętrzna oryginalność. Co jednak istotne, zgodnie z art. 4 pkt 2 pr. aut. nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego (czyli utworu) dokumenty urzędowe oraz materiały urzędowe. Przepis ten znajduje zastosowanie zarówno do materiałów stworzonych w okresie obowiązywania pr. aut. (począwszy od dnia 24 maja 1994 roku), jak również w okresie obowiązywania pr. aut. 1952 (przypp.1).

Ponieważ zarówno Karty jako całość, jak również poszczególne zebrane w nich materiały związane są z działalnością organów administracji, konieczne jest w pierwszej kolejności dokonanie analizy, czy mają one status dokumentów lub materiałów urzędowych w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut.

Pojęcie „dokumentu urzędowego” rozumieć należy w sposób określony w art. 244 § 1 k.p.c., definiującym to pojęcie jako „dokumenty urzędowe, sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowiące dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone”. Pomocna może być również definicja „dokumentu” sformułowana w art. 115 § 14 k.k., zgodnie z którą „dokumentem jest każdy przedmiot lub zapis na komputerowym nośniku informacji, z którym związane jest określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne”. Dokumentami urzędowymi będą zatem przykładowo decyzje administracyjne, orzeczenia sądowe, rozmaite okólniki, pouczenia, wzory pism czy też komunikaty wydawane przez organy administracji (przypp.2).

Wobec powyższych wskazówek definicyjnych przyjąć należy, że materiały składające się na Karty nie stanowią dokumentów urzędowych w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut. Potwierdzenie tego wniosku odnaleźć można również w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego [dalej: „NSA”] z dnia 10 grudnia 1997 r. (sygn. III SA 889/96),

w którym NSA stwierdził między innymi, że „dzieło [...] w formie karty zabytków ruchomych takich cech [dokumentu urzędowego – przyp. PN] nie nosi”.

Inną kwestią jest natomiast, czy materiały składające się na Karty stanowią materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut. W przepisach brak jest definicji pojęcia „materiałów urzędowych”. Przyjąć należy, że dany materiał może uzyskać status urzędowego wówczas, gdy pochodzi od urzędu, związany jest ze sprawą urzędową lub powstał w rezultacie procedury urzędowej (przyj.3). Tak szerokie rozumienie pojęcia „materiału urzędowego” potwierdzane było również w starszym orzecznictwie sądowym (przyj.4).

Niemniej jednak, mając na uwadze jeden z nowszych wyroków Sądu Najwyższego [dalej: „SN”] dookreślających powyższe pojęcie w sposób nad wyraz wąski, rekomendowane jest unikanie zbyt szerokiego rozumienia pojęcia „materiałów urzędowych” (przyj.5). SN wskazuje, że „materiały urzędowe” muszą być związane z „procedurą urzędową”, rozumianą jako „postępowanie toczące się przed organami wymiaru sprawiedliwości, organami administracji publicznej (rządowej, samorządowej) lub innymi organami powołanymi do podejmowania decyzji władczych, mających wpływ na sytuacji prawną jednostki”. Powyższe restrykcyjne podejście jest również spójne z zasadą, zgodnie z którą wszelkie wyjątki ustawowe (a takim właśnie wyjątkiem jest wyłączenie określonych materiałów spod ochrony prawno-autorskiej) powinny być interpretowane w sposób ścisły.

Postępując się powyższym wąskim rozumieniem pojęcia „materiału urzędowego” wskazać należy mimo to, że materiały zebrane w Kartach są bezpośrednio związane z działalnością zbierających je instytucji urzędowych, z procedurą urzędową – postępowaniem administracyjnym w przedmiocie nadania określonego obiektowi statusu zabytku. Materiały powyższe powstają w bezpośrednim związku z działalnością określonego urzędu, to jest procedurą urzędową określoną w Rozporządzeniu z dnia 26 maja 2011 r. Ich powstanie jest wymuszone przez przepisy powszechnie obowiązującego prawa, określające zasady ewidencjonowania i dokumentowania zabytków. Wobec powyższego przyjąć należy, że materiały składające się na Karty stanowią materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut., a w konsekwencji nie są objęte ochroną prawa autorskiego.

Niezależnie od powyższego wniosku, w dalszej części Ekspertyzy przeanalizowany zostanie status Kart oraz zebranych w nich materiałów w świetle przesłanek twórczości z art. 1 ust. 1 pr. aut. Analiza taka może okazać się przydatna w sytuacji, gdyby organ prowadzący Archiwa stał na stanowisku, że Karty oraz zawarte w nich materiały pozbawione są urzędowego charakteru.

Jak wcześniej wskazano, w przypadku utworów takich jak Karty dla powstania ochrony prawnoautorskiej konieczne jest spełnienie przez dany materiał kryterium twórczego doboru, układu lub zestawienia poszczególnych utworów składowych (art. 3 pr. aut.). W przypadku Kart trudno uznać którykolwiek z powyższych elementów za mający twórczy charakter. Dobór, układ oraz zestawienie elementów w postaci opisów architektonicznych, zdjęć, rzutów oraz planów budynków jest niejako oczywisty, „wymuszony” koniecznością prezentacji poszczególnych obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej. Dla skutecznej identyfikacji danego zabytku oraz przedstawienia jego cech i walorów architektonicznych konieczne jest zawarcie w Karcie właśnie takich utworów składowych jak powyższe opisy, zdjęcia, rzuty oraz plany. Co dodatkowo istotne, zakres informacji zbieranych w kartach ewidencyjnych zabytków, jak również sposób prezentowania tych informacji, określone były i nadal są w przepisach prawa (art. 13 ust. 1 u.o.d.k. i § 6 ust. 2 Rozporządzenia z dnia 23 kwietnia 1963 r. oraz art. 22 ust. 2 u.o.z. i § 9-10 Rozporządzenia z dnia 26 maja 2011 r.). Wartość dodana przez podmiot tworzący oraz prowadzący katalog Kart polega wyłącznie na określeniu rodzajów zbieranych materiałów oraz następnie na samym ich fizycznym agregowaniu w jednym zbiorze. Praca taka pozbawiona jest elementu twórczego, łączącego w sobie przymioty oryginalności i indywidualności. W rezultacie Karty (zielone oraz białe) jako całość uznać należy za niepodlegające ochronie prawno-autorskiej (niezależnie od ich statusu jako materiału urzędowego).

Kolejną kwestią jest, czy poszczególne materiały zawarte w Kartach mogą samodzielnie podlegać ochronie prawnoautorskiej. Analiza w tym zakresie dokonana musi zostać odrębnie dla każdego rodzaju materiałów.

Jeżeli chodzi o opisy architektoniczne, w każdym przypadku dokonać należy oceny, czy forma danego opisu spełnia kryterium twórczości. W przypadku opisów mających wyłącznie techniczny charakter, pozbawionych elementów o charakterze estetycznym, przyjąć należy brak ich statusu jako utworu w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut. Rezultat pracy „autora” takiego opisu jest bowiem zdeterminowany przez opisywany przedmiot (przyp.6).

Jeżeli chodzi o zdjęcia zabytkowych obiektów, ich status jako utworu w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut. uzależniony jest od sposobu wykonania danej fotografii. Punktem wyjścia w analizie tego statusu jest fakt, że oryginalnością nie cechują się tzw. fotografie czysto rejestracyjne, to jest wiernie odzwierciedlające fotografowany obiekt, pozbawione jakiegokolwiek wkładu twórczego fotografa (przyp.7). Jednakże, fotografia dokumentująca określony obiekt, zawierająca niejako dodaną przez fotografa, na jakimkolwiek poziomie/w jakimkolwiek zakresie, wartość estetyczną czy wręcz artystyczną, kwalifikuje się już z pewnością jako utwór podlegający

ochronie prawnoautorskiej. Ten swoisty walor twórczości fotografii przejawiać może się w dobraniu miejsca zdjęcia, sposobie ujęcia fotografowanego obiektu, doborze oświetlenia (naturalnego lub zaaranżowanego), doborze obiektywu, barwie czy też zastosowanej technice obróbki. Za zasadę przyjąć należy, że fotografia zyskuje twórczy charakter wówczas, gdy fotograf dokonuje świadomego wyboru momentu fotografii, kadru lub zabiegów w celu nadania fotografii określonego charakteru (przypp.8). Do zasady tej odwołał się również SN, stwierdzając w uzasadnieniu jednego z wyroków z zakresu prawa autorskiego, że w dziedzinie fotografii artystycznej o twórczym charakterze świadczyć może „świadomy wybór momentu fotografowania, punktu widzenia, kompozycji obrazu (kadrowania), oświetlenia, ustalenia głębi, ostrości i perspektywy, zastosowanie efektów specjalnych oraz zabiegi zmierzające do nadania fotografii określonego charakteru” (przypp.9). Ze względów bezpieczeństwa prawnego rekomendowane jest przyjęcie jako zasadę, że wszystkie fotografie leżące w kręgu zainteresowań Centrum mogą spełniać przesłanki twórczości z art. 1 ust. 1 pr. aut.

Jeżeli chodzi o rzuty oraz plany zabytkowych obiektów, przyjąć należy jako zasadę, że ich status w świetle prawa autorskiego uzależniony jest od tego, czy powstały one wyłącznie w celu udokumentowania danego obiektu (czyli w praktyce po jego zbudowaniu), czy też mają one charakter twórczy (czyli w praktyce stanowiły podstawę do jego zbudowania). W drugim przypadku plany oraz rzuty stanowią bowiem utwory architektoniczne (projekty architektoniczne) w rozumieniu art. 61 pr. aut. W przeciwieństwie do tego, materiały dokumentujące określony obiekt, powstałe już po jego powstaniu, uznać należy co do zasady za pozbawione wkładu twórczego przesądzającego o przyznaniu statusu utworu. Są one zdeterminowane przez właściwości dokumentowanego obiektu. Co więcej, powstają one przy wykorzystaniu standardowych środków twórczych, symboli oraz według określonych standardów, co dodatkowo ogranicza ich „autora” w katalogu zastosowanych środków wyrazu. Z powyższych względów rzuty oraz plany zabytkowych obiektów uznać należy za spełniające przesłanki twórczości jedynie wówczas, gdy zaliczają się one (jako całość lub część) do projektów architektonicznych określonego obiektu.

Niezależnie od powyższej analizy na gruncie przesłanek twórczości wskazać należy raz jeszcze, że materiały składające się na Karty winny być uznane za materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut., a w konsekwencji pozbawione ochrony prawa autorskiego.

5. Status prawny ewidencji parkowych

Ewidencje parkowe stanowią szczególny rodzaj karty ewidencyjnej zabytku nieruchomego. Zawierają one zbiór informacji dotyczących opracowania ewidencyjnego parku wpisanego do rejestru zabytków. Wobec powyższego znajdują w odniesieniu do nich zastosowanie wszystkie wnioski zawarte w pkt. 4 powyżej.

6. Status prawny opracowań naukowych

W odniesieniu do wybranych obiektów objętych ochroną konserwatorską prowadzone mogą być analizy architektoniczne, historyczne, lub konserwatorskie. Są one wykonywane przez specjalistów z danej dziedziny, posiadających stopień naukowy.

Dla określenia statusu powstającego w wyniku powyższych analiz opracowania naukowego zasadne jest w pierwszej kolejności dokonanie oceny, czy ma ono charakter „materiału urzędowego” w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut. W przeciwieństwie bowiem do Kart oraz ewidencji parkowych, opracowania naukowe nie są związane, bezpośrednio ani też pośrednio, z jakąkolwiek procedurą urzędową. Powstają one w przypadku wybranych zabytków, dla których konserwator uzna zasadność zlecenia ich stworzenia. To z kolei nakazuje, w ślad za wytycznymi z przywołanego wcześniej wyroku SN z dnia 27 lutego 2009 roku, przyjęcie wyłączenia tego rodzaju opracowań z katalogu materiałów urzędowych.

Wobec powyższego wniosku konieczne jest zbadanie, czy opracowania naukowe zabytków posiadają status utworu w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut. Niewątpliwie, osoba prowadząca odnośne badania posługuje się powtarzalną metodyką oraz techniką ich przeprowadzania, będąc dodatkowo ograniczoną wytycznymi oraz zaleceniami sformułowanymi przez konserwatora zabytków. Jest ona zatem w tym zakresie pozbawiona pełnej swobody działania, w rezultacie czego sam proces badawczy nie cechuje się indywidualnym charakterem. Niemniej jednak, ochrona prawnoautorska obejmuje nie sam proces twórczy, lecz jego rezultat. W efekcie, jeżeli dane opracowanie naukowe pozostawia badaczowi swobodę w sposobie przedstawiania wyników swoich badań, uznać je należy za spełniające kryteria utworu w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut. W praktyce przyjąć można, że jedynie w przypadku opracowań naukowych o ściśle technicznym charakterze istnieć będą podstawy do odmowy przyznania im statusu utworu (przyp.10).

Wobec powyższego, ze względów bezpieczeństwa prawnego rekomendowane jest przyjęcie jako zasadę, że wszystkie opracowania naukowe leżące w kręgu zainteresowań Centrum mają status utworu w rozumieniu art. 1 ust. 1 pr. aut.

7. Status prawny dokumentacji technicznej prac konserwatorskich oraz badań architektonicznych

Cechą charakterystyczną dokumentacji technicznej, czy to prac konserwatorskich, czy też badań architektonicznych, jest ich ścisłe powiązanie z samym procesem przeprowadzania odnośnych prac lub badań. Przyjąć można, że co do zasady treść materiałów odnoszących się do jednych badań / prac będzie powtarzalna. Niemniej jednak, ich autor będzie miał możliwość wniesienia wkładu twórczego w zakresie zastosowanych środków wyrazu, czyli formy przedstawienia wyników badań / prac. Jego wkład twórczy przejawiać będzie się mógł przykładowo w doborze elementów graficznych / fotograficznych oraz ich kompozycji, jak również w warstwie słownej dokumentacji. O braku pierwiastka twórczego w powyższym zakresie mówić można jedynie w sytuacji, gdy dokumentacja techniczna oparta jest na wzorach dokumentów lub gdy posługuje się wyłącznie techniczną terminologią (przyp. 11).

Przy ocenie statusu prawnego dokumentacji technicznej prac konserwatorskich lub badań architektonicznych należy uwzględnić, że jej sporządzenie jest wymagane przez prawo (por. § 6 ust. pkt 7 Rozporządzenia z dnia 23 kwietnia 1963 r. oraz § 8 ust. 2 Rozporządzenia z dnia 26 maja 2011r.). Materiały związane z procedurą urzędową polegającą na udokumentowaniu stanu zachowania określonego zabytku mieszczą się zatem w zakresie pojęcia materiałów urzędowych z art. 4 pkt 2 pr. aut.(przyp.12). Wobec powyższego, materiały w postaci dokumentacji technicznej prac konserwatorskich lub badań architektonicznych winny być uznane za materiały urzędowe w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut., a w konsekwencji pozbawione ochrony prawa autorskiego (niezależnie od faktu, że spełniają one przesłanki twórczości z art. 1 ust. 1 pr. aut.).

8. Status prawny fiszek adresowych

Pod pojęciem tak zwanych „fiszek adresowych” Centrum rozumie małoformatowe karty zawierające fotografie odnośnych zabytków oraz ich dane adresowe [dalej: „Fiszki”]. Materiały te tworzone były w latach 50. i 60. XX wieku.

Dla powstania ochrony prawnoautorskiej materiałów takich jak Fiszki konieczne jest spełnienie przez nie kryterium twórczego doboru, układu lub zestawienia poszczególnych utworów składowych (art. 3 pr. aut.). W przypadku Fiszek trudno uznać którykolwiek z powyższych elementów za mający twórczy charakter.

Jedynymi elementami Fiszek spełniającymi przesłanki twórczości mogą być zawarte w nich fotografie odnośnych zabytków (por. uwagi zawarte w pkt. 4 powyżej). Wobec powyższego, konieczne jest dokonanie analizy tych zdjęć pod kątem ich ewentualnego statusu jako materiałów urzędowych. Obowiązujące w okresie powojennym przepisy prawne nakładały wymóg dokumentowania zabytków w szczególności z wykorzystaniem technik fotograficznych (§ 6 ust. 2 pkt 3 Rozporządzenia z 1963 roku). Wobec powyższego, zdjęcia obiektów objętych ochroną konserwatorską uznać należy za związane z procedurą urzędową polegającą na udokumentowaniu określonego zabytku. Fotografie te mieszczą się zatem w zakresie pojęcia materiałów urzędowych z art. 4 pkt 2 pr. aut.

Wobec powyższego, zarówno Fiszki jak i materiały w postaci składających się na Fiszki fotografii zabytków pozbawione są ochrony prawa autorskiego (niezależnie od faktu, że fotografie zabytków co do zasady spełniają przesłanki twórczości z art. 1 ust. 1 pr. aut.).

9. Status prawny „innych archiwaliów”

Centrum Cyfrowe zainteresowane jest również wykorzystaniem innych zawartych w Archiwach materiałów związanych z zabytkami objętymi ochroną konserwatorską. Na ich katalog składają się archiwalne mapy, plany budynków oraz projekty konkursowe. Założyć należy, że w tym zakresie Centrum zainteresowane jest pozyskaniem map oraz planów innych niż zawarte w Kartach (ich status omówiony jest w pkt. 4 powyżej).

W odniesieniu do map oraz planów budynków wskazać należy, że w sytuacji, gdy którykolwiek z tych materiałów powstał zgodnie z wymogami prawa, czyli w ramach procedury urzędowej polegającej na udokumentowaniu określonego zabytku, ma on status materiału urzędowego w rozumieniu art. 4 pkt 2 pr. aut. W konsekwencji, materiał taki nie podlega ochronie prawnoautorskiej.

Jeżeli chodzi o ewentualne inne (czyli niepowstałe w ramach procedury urzędowej) mapy oraz plany budynków, co do zasady powinny one podlegać ochronie prawnoautorskiej. Z art. 1 ust. 2 pkt 1 pr. aut. wynika bowiem swoiste domniemanie, zgodnie z którym utwory kartograficzne mają status utworów chronionych prawem. Niemniej jednak, w dalszym ciągu materiały tego typu spełniać muszą ogólne kryteria twórczego charakteru. W rezultacie będą one ostatecznie podlegać ochronie prawnoautorskiej wówczas, gdy oprócz prostego odzwierciedlenia określonego obszaru/budynku cechować będą się oryginalnością w doborze prezentowanych

elementów, formie prezentacji, wizualizacji wybranych punktów lub w zastosowaniu dodatkowych elementów (przyp.13).

Jeżeli chodzi o projekty konkursowe, ich status w świetle prawa autorskiego uzależniony jest od tego, czy spełniają przewidziane w art. 1 ust. 1 pr. aut. ogólne kryteria twórczego charakteru. W przypadku prac konkursowych związanych z zabytkami można przyjąć jako zasadę, że mają one prezentować sposób konserwacji zabytków. W praktyce będą to zatem utwory mające status projektów architektonicznych. Te z kolei są objęte ochroną prawnoautorską (art. 1 ust. 2 pkt 6 i art. 61 pr. aut.).

10. Status prawny materiałów zebranych w Archiwach w świetle u.o.b.d.

Zbiory danych lub materiałów zgromadzonych według określonej systematyki lub metody mogą podlegać ochronie niezależnie od przepisów pr. aut. Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1 u.o.b.d. ochrona taka przysługuje wówczas, gdy zbiór danych wymaga istotnego, co do jakości lub ilości, nakładu inwestycyjnego w celu sporządzenia, weryfikacji lub prezentacji jego zawartości. Tego typu ochrona przysługuje tzw. producentowi bazy danych, czyli osobie fizycznej, prawnej lub jednostce organizacyjnej, która ponosi ryzyko nakładu inwestycyjnego przy tworzeniu bazy danych. Ochrona obejmuje pobieranie danych z bazy oraz ich wtórne wykorzystanie, w całości lub w istotnej części.

Przepisy dotyczące ochrony baz danych mogą znaleźć zastosowanie w odniesieniu do zbiorów danych powstałych przed wejściem w życie u.o.b.d., czyli przed dniem 10 listopada 2002 roku, zgodnie z art. 15 ust. 1 u.o.b.d. W przeciwieństwie do Dyrektywy 96/9 przepisy u.o.b.d. pozostają jednak nieprecyjne w kwestii, czy istnieje jakaśkolwiek cezura czasowa pozostawiająca określone bazy danych sporządzone przed powyższą datą poza ochroną prawną. Postępując się prowszólnotow wykłdni przepisów u.o.b.d. przyjc należy, że ochrona obejmuje bazy danych stworzone nie wcześniej niż przed rokiem 1983. Zgodnie bowiem z art. 14 ust. 3 Dyrektywy 96/9 ochrona baz danych „jest również dostępna w odniesieniu do baz danych, których sporządzanie zostało ukończone nie wczeniejni pitnscie lat przed dniem określonym w art. 16 ust. 1 [01 stycznia 1998 r. – przyp. PN]”.

Do ukształtowania nowej ochrony może dojść jedynie w sytuacji, gdy po sporządzeniu bazy danych dokonana zostanie jej istotna, co do jakości lub ilości, modyfikacja, ponownie wizca się z istotnym nakłdem inwestycyjnym. Taka nowa ochrona obejmować będzie jednak wyłącznie „nowy” fragment bazy danych. Wniosek taki jest

dopuszczalny na gruncie art. 10 ust. 3 u.o.b.d. („[...] okres jej ochrony liczy się odrębnie”) w związku z art. 10 ust. 3 Dyrektywy 96/9 („any substantial change [...] to the contents of a database, including any substantial change resulting from the accumulation of successive additions [...] shall qualify the database resulting from that investment for its own term of protection”).

Jeżeli chodzi o bazy danych powstałe począwszy od 1983 roku, podlegają one ochronie przez okres piętnastu lat liczonych od dnia 01 stycznia 1999 roku (zgodnie z art. 14 ust. 5 Dyrektywy 96/9).

W rezultacie przyjąć można, że na dzień sporządzenia Ekspertyzy ochronie podlegają jeszcze wszystkie bazy danych sporządzone po dniu 01 stycznia 1983 roku.

Wobec powyższego przyjąć można, że fragmenty Archiwów sporządzone przed dniem 01 stycznia 1983 roku nie podlegają ochronie wynikającej z u.o.b.d. Dalsza analiza obejmować będzie zatem jedynie „nowe” fragmenty Archiwów sporządzone po tej dacie.

Przyjąć należy, że Archiwa jako całość spełniają ogólne przedmiotowe przesłanki ochrony z u.o.b.d. Zebranie wszystkich materiałów odnoszących się do poszczególnych zabytków, ich weryfikacja, uporządkowanie i usystematyzowanie, jak również samo skatalogowanie w oczywisty sposób związane jest ze znacznym nakładem organizacyjnym, kadrowym a w konsekwencji także finansowym.

Kluczowym zagadnieniem jest, czy datowane na okres po dniu 01 stycznia 1983 roku sporządzenie fragmentów Archiwów związane było z istotnym nakładem inwestycyjnym. Dalsza analiza prowadzona będzie przy założeniu pozytywnej odpowiedzi na powyższe pytanie, albowiem brak jest wystarczających informacji dotyczących samego procesu powstawania Archiwów, które to informacje umożliwiłyby wyjaśnienie powyższej kwestii. Co istotne w kontekście Ekspertyzy, prosta aktualizacja bazy danych, niezwiązana z istotnym dodatkowym nakładem inwestycyjnym, nie będzie wystarczająca dla powstania nowej ochrony (przyt.14)

Elementem nasuwającym wątpliwości jest status podmiotów publicznych jako producentów baz danych. Innymi słowy, czy podmioty publiczne (przykładowo organy administracji zajmujące się ochroną zabytków) mogą zakazywać innym podmiotom (przykładowo przedsiębiorcom lub organizacjom pozarządowym) pobierania i wykorzystywania istotnych fragmentów określonej bazy danych? Pytanie to jest o tyle istotne, że bazy takie jak Archiwa tworzone są z wykorzystaniem środków

publicznych, co w oczywisty sposób nakazywałoby przyznanie im statusu dobra publicznego, powszechnie dostępnego i przeznaczonego do otwartego wykorzystania.

Należy zwrócić uwagę, że art. 5 u.o.b.d., określający podmiotowy zasięg ochrony, nie odnosi się w żaden sposób do podmiotów publicznych. Mowa jest w nim o obywatelach Rzeczypospolitej Polskiej [dalej: „RP”] lub państwa członkowskiego Unii Europejskiej [dalej: „UE”], podmiotach mających na terytorium RP lub UE swoją siedzibę, jak również o innych podmiotach mających status przedsiębiorcy w rozumieniu polskich przepisów o swobodzie działalności gospodarczej.

Niewątpliwie, Skarb Państwa oraz inne publiczne jednostki organizacyjne mają status osób prawnych (art. 33 k.c.), mających siedzibę na terytorium RP (art. 41 k.c.). Istnieją zatem podstawy do uznania, że podmioty te mogą mieć status producentów baz danych (art. 5 pkt 1 u.o.b.d.). Co istotne, również Europejski Trybunał Sprawiedliwości [dalej: „ETS”] dopuścił możliwość przypisania podmiotom publicznym statusu producentów bazy danych. W wyroku zapadłym w sprawie *Compass-Datenbank GmbH v. Republik Österreich* (przyp.15) ETS nie dokonywał co prawda bezpośrednio analizy tego zagadnienia, niemniej jednak oparł merytoryczne rozstrzygnięcie na założeniu, że podmioty publiczne, prowadzące publiczne rejestry, mogą powoływać się na przysługujące im prawo do bazy danych. W tym zakresie wyrok powyższy należy uznać za dyskusyjny, zwłaszcza w kontekście dopuszczalności ponownego wykorzystania materiałów urzędowych wynikającej z Dyrektywy 2003/98. Niemniej jednak, do czasu wydania odmiennego rozstrzygnięcia przez sądy krajowe lub ETS przyjąć należy, że podmioty publiczne mogą mieć status producentów baz danych.

Wobec powyższego przyjąć można, że te fragmenty Archiwów, które powstały poczynawszy od dnia 01 stycznia 1983 roku i których powstanie związane było z istotnym nakładem inwestycyjnym, podlegają ochronie na podstawie u.o.b.d., zaś status ich producenta przysuguje właściwemu organowi administracji publicznej.

Przypisy do ekspertyzy:

1. Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2001 r., sygn. IV CKN 458/00.
2. Barta J., Markiewicz R. [w:] Barta J., Markiewicz R. (red.), Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, Warszawa 2003, s. 133-134
3. Ibidem, s. 135
4. Por. wyrok NSA z dnia 19 lutego 1997 r., sygn. I SA/Kr 1062/96 – „W rozpoznawanej sprawie opinie biegłych rewidentów wraz z raportem nie stanowiły przedmiotu prawa autorskiego na podstawie art. 4 pkt 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 24, poz. 83). Przepis ten stanowi bowiem, że przedmiotem tego prawa nie są między innymi urzędowe dokumenty i materiały. Użyta w nim formuła „materiały urzędowe” oznacza się stosunkowo dużą pojemnością. Jest ona bowiem zdolna pomieścić wszystko co nie będąc dokumentem jest urzędowe. Przy czym cechą tę materiał może uzyskać, gdy pochodzi od urzędu bądź dotyczy sprawy urzędowej, bądź wreszcie dlatego, że powstał on w rezultacie procedury urzędowej. Taką procedurą jest również badanie sprawozdania finansowego przez biegłych rewidentów. Opinie i raporty biegłych rewidentów powstające w rezultacie zastosowania swoistej procedury urzędowej, nie są więc przedmiotem prawa autorskiego”.
5. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2009 r., sygn. V CSK 337/08 – „Pod pojęciem materiałów urzędowych, o których mowa w art. 4 ust. 2 Pr.autor. rozumieć należy materiały pochodzące od urzędu lub innej instytucji wykonującej zadania publiczne. SIWZ nie jest takim materiałem. Postępowanie przetargowe uregulowane w Prawie zamówień publicznych nie ma charakteru procedury urzędowej. Administracyjny charakter ma jedynie postępowanie przed Prezesem Urzędu Zamówień Publicznych. Ten etap postępowania można kwalifikować jako procedurę urzędową, w ramach której wytwarzane są dokumenty urzędowe, nie podlegające ochronie prawo-autorskiej (art. 4 pkt 2 Pr.autor.)”.
6. Barta J., Markiewicz R., op. cit., s. 60-61
7. Malczewska A., Pułapki prawa autorskiego w zamówieniach publicznych, Wrocław 2012, s. 60

8. Sarbiński R., *Utwór fotograficzny i jego twórca w prawie autorskim*, Zakamycze 2004, s. 96-97

9. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2002 r., sygn. III CKN 1096/00

10. Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 9 listopada 2006 r., sygn. akt I ACa 490/06 – „Nie jest utworem w rozumieniu prawa autorskiego opracowanie stanowiące jedynie zastosowanie nawet wysokospecjalistycznej wiedzy technicznej, jeżeli jego treść jest z góry zdeterminowana obiektywnymi warunkami technicznymi oraz charakterem realizowanego problemu technicznego”.

11. Por. przykładowo wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 24 stycznia 1997 r., sygn. akt I ACr 696/96 – „Stanowiska wyrażone przez Sąd Najwyższy [...] dopuszczają możliwość uznania projektów dokumentacji technicznej za podlegające ochronie autorskiej jednakże z zastrzeżeniem tego, by projekty te zawierały w sobie elementy twórcze” w związku z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 1978 r., sygn. I PRN 47/78 – „Przedmiotem ochrony autorskiej mogą być projekty dokumentacji technicznej: plany, zarysy, szkice, rysunki, modele i projekty”.

12. Por. cytowany wcześniej wyrok NSA z dnia 19 lutego 1997 r., sygn. I SA/Kr 1062/96

13. Malczewska A., *op.cit.*

14. Stanisławska-Kloc S., *Ochrona baz danych*, Kraków 2002, s. 315

15. Wyrok Trybunału z dnia 12 lipca 2012 r. w sprawie Compass-Datenbank GmbH v. Republik Österreich, sprawa C-138/11

3. Przykładowe umowy

Zachęcamy do korzystania z poniższych wzorów umów licencyjnych.

Umowa udzielenia licencji nr...

zawarta w, dnia, pomiędzy:.....
....., zamieszkałym.....(adres),
nr PESEL: zwanym dalej „Licencjodawcą”
oraz
..... z siedzibą(adres),
Regon: NIP
wpisaną do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS,
reprezentowaną przez– dyrektora fundacji,
zwaną dalej „Licencjobiorcą”.

§ 1.

Przedmiotem niniejszej Umowy jest opracowanie

.....
.....

Zwane dalej „Utworem”.

§ 2.

Z chwilą podpisania niniejszej umowy Licencjodawca udziela Licencjobiorcy nie-
wyłącznej licencji na korzystanie z Utworu przez czas nieokreślony na terytorium
całego świata na następujących polach eksploatacji:

- a) Utrwalanie i zwielokrotnianie jakąkolwiek techniką, w tym cyfrową, w celach
archiwizacyjnych, edukacyjnych i promocyjnych
- b) Publiczne udostępnianie materiałów w taki sposób, aby każdy mógł mieć do
niech dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym, w szczególności w interne-
cie, w celach edukacyjnych i promocyjnych,
- c) Publiczne odtwarzanie, wyświetlanie, wystawianie – stosownie do rodzaju utwo-
rów objętych licencją, w celach edukacyjnych i promocyjnych

§. 3

3.1 Wszelkie zmiany i uzupełnienia Umowy wymagają dla swej ważności zachowa-
nia formy pisemnej pod rygorem nieważności.

3.2 Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym
dla każdej ze Stron.

.....

Licencjodawca

.....

Licencjobiorca

Umowa udzielenia licencji nr

zawarta w, dnia, pomiędzy:
....., zamieszkałym..... (adres),
nr PESEL: zwanym dalej „Licencjodawcą”
oraz
..... z siedzibą (adres),
Regon:....., NIP.....
wpisaną do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS,
reprezentowaną przez – dyrektora fundacji,
zwaną dalej „Licencjobiorcą”.

§ 1.

Przedmiotem niniejszej Umowy są opracowania:

.....
.....

zwane dalej „Utworami”.

§ 2.

Z chwilą otrzymania wynagrodzenia Licencjodawca udziela Licencjobiorcy niewyłącznej licencji na korzystanie z Utworów przez czas nieokreślony na terytorium całego świata na następujących polach eksploatacji:

- a) Utrwalanie i zwielokrotnianie jakąkolwiek techniką, w tym cyfrową, w celach archiwizacyjnych, edukacyjnych i promocyjnych priorytetu.
- b) Publiczne udostępnianie materiałów w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym, w szczególności w internecie, w celach edukacyjnych i promocyjnych priorytetu,
- c) Publiczne odtwarzanie, wyświetlanie, wystawianie – stosownie do rodzaju utworów objętych licencją, w celach edukacyjnych i promocyjnych priorytetu.

Licencjobiorca jest zobowiązany do udzielenia sublicencji Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa na w/w polach eksploatacji.

§ 3.

3.1 Z tytułu udzielenia licencji, Licencjobiorca zapłaci Licencjodawcy całkowite

wynagrodzenie w wysokości

3.2 Wynagrodzenie zostanie przekazane na poniższe konto bankowe:

Nazwa banku:

Numer konta bankowego:.....

§4

4. 1 Wszelkie zmiany i uzupełnienia Umowy wymagają dla swej ważności zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności.

4. 2 Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze Stron.

.....

Licencjodawca

.....

Licencjobiorca

Umowa na udzielenie licencji Creative Commons nr

zawarta w dnia, pomiędzy:

....., zamieszkałym..... (adres),

nr PESEL: zwanym dalej „Licencjodawcą”

oraz

Fundacją z siedzibą (adres),

Regon: , NIP

wpisaną do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS.....,

reprezentowaną przez – dyrektora fundacji,

zwaną dalej „Licencjobiorcą”.

§1.

Przedmiotem niniejszej Umowy jest opracowanie

.....

.....

Zwane dalej „Utworem”.

§2.

Licencjodawca udziela Licencjobiorcy do Utworu licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0 Polska, której szczegółowe postanowienia są dostępne pod: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/>.

§3.

Wszelkie zmiany Umowy wymagają formy pisemnej w postaci aneksu, pod rygorem nieważności.

§4.

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze Stron.

.....
Licencjodawca

.....
Licencjobiorca

4. Informacje o domenie publicznej i licencjach Creative Commons

Domena publiczna to wszystkie te dzieła, do których wygasły już prawa autorskie lub nigdy nie były one pod ochroną prawa. Istnienie domeny publicznej jest fundamentem, na którym budujemy kulturę. To dzięki niej twórcy mogą swobodnie wykorzystywać istniejące utwory do tworzenia własnych dzieł, a biblioteki cyfrowe udostępniać zasoby światowego dziedzictwa.

Dzięki technologiom cyfrowym prawie każdy może stać się twórcą. Internet zachęca do dzielenia się efektami tej twórczości i korzystania z dorobku innych. Creative Commons udostępnia darmowe narzędzia, dzięki którym proces tworzenia i wymiany treści w internecie jest przejrzysty i zgodny z obowiązującym prawem.

W tradycyjnym modelu praw autorskich, który symbolizuje maksyma "Wszystkie prawa zastrzeżone", wykorzystanie cudzego utworu prawie zawsze wiąże się z koniecznością uzyskania zgody autora. Ten proces bywa uciążliwy i zniechęcający, podczas gdy wielu autorów chętnie dzieli się swoją twórczością,

Creative Commons ułatwia dzielenie się twórczością stosując zasadę "Pewne prawa zastrzeżone". Publikując swoje dzieło - raport, powieść, piosenkę czy zdjęcie - autor może określić, w jaki sposób inni będą mogli z tych utworów korzystać. Creative Commons przygotowało gotowe licencje, które oferują różnorodny zestaw warunków licencyjnych – swobód i ograniczeń. Dzięki temu autor może samodzielnie określić zasady, na których chce dzielić się swoją twórczością z innymi.

Licencje Creative Commons oferują różnorodny zestaw warunków prawnych – swobód i ograniczeń. Dzięki temu autor lub instytucja może samodzielnie określić zasady, na których chce dzielić się swoją twórczością z innymi.

W ciągu dziesięciu lat działalności Creative Commons zbudowała silną pozycję na świecie poprzez intensywną promocję twórczości oraz tworzenie warunków legalnego dostępu do dóbr kultury.

Licencje opierają się o cztery podstawowe warunki:

Uznanie autorstwa. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne pod warunkiem, że zostanie przywołane nazwisko autora pierwowzoru.

Użycie niekomercyjne. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne jedynie do celów niekomercyjnych.

Na tych samych warunkach. Wolno rozprowadzać utwory zależne jedynie na licencji identycznej do tej, na jakiej udostępniono utwór oryginalny.

Bez utworów zależnych. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór jedynie w jego oryginalnej postaci – tworzenie utworów zależnych nie jest dozwolone.

CENTRUM
CYFROWE

projekt: **polska**[®]

Więcej informacji o licencjach przeczytać można na stronie
www.creativecommons.pl.

Otwarte Zabytki - digitalizacja - raport z realizacji projektu

Autorzy:

Remigiusz Lis, Piotr Niezgódka, Katarzyna Sawko, Katarzyna Werner

Projekt graficzny, skład, łamanie:

Mariusz Siomek

CENTRUM
CYFROWE

projekt: **polska**

grudzień 2013

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska, pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów i Centrum Cyfrowego Projekt: Polska. Pełna treść licencji jest dostępna na stronie creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl. Zezwala się na dowolne wykorzystywanie treści publikacji pod warunkiem wskazania autorów oraz podania informacji o licencji.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Dofinansowano ze środków
Ministra Kultury i Dziedzictwa
Narodowego

Partnerzy:

